
Michal Novotný: FHS přeju, aby byla pořád trochu punk

K výročí třiceti let [Studia humanitní vzdělanosti](#) jsme se vypravili přes řeku do Veletržního paláce za naším absolventem [Michalem Novotným](#), kurátorem a ředitelem sbírky umění po roce 1945 v Národní galerii. Na FHS vystudoval bakalářské a pak i magisterské studium se zaměřením na filosofickou antropologii.

Foto: Ondřej Trojan

Jak se z absolventa Fakulty humanitních studií, který se v bakalářce věnoval sociologii a mediální teorii, stane během dvou let ředitel Centra pro současné umění FUTURA, úspěšný kurátor a později i ředitel jedné ze sbírek NG?

Méiím jsem se věnoval, protože už během bakalářského studia jsem pracoval v Mladé frontě Dnes jako redaktor. Asi stejně jako dnešní studenti jsem dal na pochyby rodiny, co s tím vzděláním budu dělat, a podlehl jsem představě, že být novinář s úvazkem je správná cesta. Jenže jak jsem zjistil už v té Mladé frontě, nebyla to cesta pro mě, a tak jsem se rozhodl věnovat tomu, co mě zajímá, a to je umění.

Jak jste se k umění dostal?

Když jsem se v osmnácti, devatenácti rozhodoval, co dál, nebyl jsem nijak oborově vyhraněný, to je nejspíš málokdo. Zajímala mě filosofie, literatura, filmy... Obecně kultura a humanitní vědy. I proto mi vyhovovalo Studium humanitní vzdělanosti a vyhovuje mi i zpětně, protože to, co dělám dnes, vyžaduje rozšířené obzory. Má cesta umění začala anekdoticky – zamiloval jsem se do jedné umělkyně. Ona mě k němu přivedla. I na FHS jsem ale absolvoval některé

umělecké kurzy, hlavně s pány Svobodou a Vančátem, takže kontakt s oborem jsem měl už tehdy, i když jsem ho přímo nestudoval.

K té dnešní práci – co vlastně dělá ředitel sbírky umění?

Z osmdesáti procent, bohužel, management. Ve zbývajících dvaceti procentech času a po večerech přemýšlím o programu, který ale stejně musí „politicky“ prosadit. To je samozřejmě nadsázka, na starosti mám i celkovou koncepci, akviziční politiku, tedy rozšiřování sbírek. A vedu několik lidí, se kterými se snažíme, aby to, co děláme, mělo strukturu a smysl.

Zmínil jste, že bakalářské studium na naší fakultě hodnotíte jako přínosné pro svou práci i zpětně. V mnoha projektech působíte i jako kurátor, vnímáte díky Studiu humanitní vzdělanosti umění jinak? Máte jinou perspektivu?

Určitě! Naprosto zásadně. Chci k tomu ale říct, že většina osobností v oboru kurátorství, které v posledních, řekněme, padesáti letech (dřív kurátoři ani neexistovali) něco dokázali, jsou lidé z jiných oborů. Na umění se musí koukat i z jiného hlediska než čistě kunsthistorického. Například naše nedávno otevřená stálá expozice *Konec černobílé doby* je zásadně ovlivněná antropologickým uvažováním o umění. Nedivíme se na něj jen jako na estetický fenomén, přemýšlíme, jakou roli hraje v politice, jako komodita nebo i z materiálového hlediska – rozpadá se, přestože se jej muzea snaží zachovat. Vyčlenili jsme si určitý materiál – sbírku Národní galerie –, ten zkoumáme, a to je práce spíš antropologická než umělecko-historická. Kunsthistorie se zabývá více historií obecně než nějakým vypovídajícím vzorkem.

Hodně mě ovšem ovlivnila i filosofie, ta je, myslím, zásadní pro kulturu a umění jakožto všezahrnující věda, která vám může pomoci se orientovat. A k umění má blízko, to také nemá žádný přímý, hmatatelný účel – je to nejvšeobecnější uvažování. Jen filosofie používá jazyk a umění výtvarno.

Michal Novotný v rozhovoru s Martinou Plass, foto: Ondřej Trojan

Krom disciplíny, která vás ovlivnila, vzpomenete si i na oblíbeného vyučujícího, knihu, předmět... co vás nějak nasměrovali?

Vzpomínám si na všechny, kdo mě učili. Hned ze začátku na docenta Benyovszkého a propedeutiku, kde jsme byli všichni vyjeveni z rozdílu mezi bytím a jsoucnem. Samozřejmě i na docenta Pince, profesora Sokola a další výrazné osobnosti fakulty. Ale především vzpomínám na to, jak bylo studium na začátku překvapivé. A myslím, že je to tak pro mladé lidi i dneska. Že jsme si to v nějakém ohledu představovali jinak.

Čím vás překvapilo?

Už třeba jenom tím, že knížky, které napsal profesor Sokol, byly srozumitelné (*smích*), na rozdíl od té zmíněné propedeutiky, což považuju za důležité. Jsou napsané tak obecně a člověka drží, aby se neutopil v detailech a jednotlivostech.

Co ještě jste si z fakulty odnesl kromě tohohle překvapení a nových pohledů?

Nevím, jestli je to tak pořád, ale tehdy mě bavilo, že spousta přednášek byla „avantgardních“. Všichni znají proslavené papoušky, já jsem chodil například na výborný seminář o rozhovorech. Bylo skvělé potkávat se s lidmi, kteří se věnují, z dnešního pohledu, něčemu niche, ale jsou nadšení a věří tomu. Žijí v jakémsi specifickém světě, to je mimochodem taky velmi podobné umění.

V porovnání s jinými školami, které jsem studoval, byla v rámci Studia humanitní vzdělanosti určitá volnost, ať už v nabídce předmětů nebo i v pojetí výtvarného vzdělávání. Vzpomínám si na kurz pana Vančáta, v rámci kterého jsme jeli na soustředění, kde jsme sypali čočku mezi kamínky a tím jsme sami vytvářeli instalace. Z hlediska edukace to bylo úžasné, čočka se podobala oblázkům, člověk sledoval, co se tím vytvářením vlastně děje. Považuju to za výborný způsob, jak umění lidem přiblížit.

Podobně jako niche vědy se musí i umění dělat s nadšením, asi se nedá počítat s tím, že na tom člověk nějak výrazně zbohatne.

Jistě jsou bezpečnější cesty, jak se zajistit. Ale pro mě to není otázka volby, já jsem si vyzkoušel pracovat jako redaktor a zjistil jsem, že to nemůžu dělat, nemůžu se věnovat tomu, co mě nebaví. Záleží, co je člověk ochoten dát tomu, co mu dává smysl. Když na svůj zájem myslíte ve dne v noci, svět není zase tak nespravedlivé místo, abyste si nevydělali na chleba. V umění a možná i té filosofii si člověk prostě nevybírá, lidé, co se jim věnují, by možná ani nic jiného dělat nemohli.

Umění se v dnešním světě musí obhajovat, přestože je, i kdyby jen v podobě umělců a umělkyní, kteří musí dělat umění, součástí společnosti. Jaký má pro vás a podle vás význam?

Musíme začít tím, co je vůbec umění. Zase podobně jako filosofie je to zviditelnění něčeho neviditelného, co se nedá zviditelnit jinak než výtvarně. A pro mě i spoustu lidí, kteří se mu věnují, je to smysl života, rastr, který úplně přepisuje realitu. Existuje koncept umění jako náboženství, jako možnosti pro člověka, který víru ztratil. V dnešní moderní době, kdy se hodnoty postupně rozmělnují, může – podobně jako víra – nabídnout hlubší smysl, něco, co vás naplňuje i mimo materiální odměnu. A to se netýká jen umělců, v Národní galerii je spousta zaměstnanců, kteří s uměním nepracují přímo, ale ten smysl jim dává také.

Michal Novotný, foto: Ondřej Trojan

V několika svých projektech pojmáte umění ne jako náboženství, ale jako politikum. Tematizujete v nich členství ČR v Evropské unii, osobní identitu nebo i klimatickou krizi. To je Fakultě humanitních studií dost blízké.

Celou svou prací se snažím dekonstruovat představu nějaké autonomní vnitřní kvality, to souvisí s klasickou antropologickou studií. Snažím se ukázat, že umění není jenom dobré nebo špatné, ale to, jak jej vnímáme, je zásadně ovlivněné ekonomickými, politickými a společenskými kontexty. Samozřejmě pořád věřím v transcendenci umění, nechci říct, že je jen kulturní konstrukt, ale určitá jeho část vykonstruovaná je. A mě z antropologického pohledu zajímá, jak se to stalo. Jak se stalo, že se abstraktní umění stalo tak důležitým? To je přece docela neočekávané, spousta lidí totiž řekne, že by to namalovali taky.

Pochopitelně nejsem sám, kdo se tomu věnuje. Kurátoři se hodně zabývali abstraktním uměním před rokem 1989, které zapadalo do rétoriky rozděleného světa. Ale mě zajímá, co s ním teď. A neměla na to vliv jen FHS, ale i v čem jsem vyrůstal a v čem žili naši rodiče a prarodiče. V Praze už stopy rozděleného světa téměř nenajdete, nevidíte. Není to jako v 90. letech, kdy jste přejeli hranice a skutečně jste *byli* v jiném světě. Ale je to pořád v nás, my jsme tu skutečnost kamsi zatlačili a já bych byl rád, kdybychom se z ní poučili. Už nemusíme dokazovat, že patříme na Západ, ale měli bychom se zamýšlet nad tím, jak zkušenosti s rozděleným světem využít než se pořád snažit někomu připodobnit. A to souvisí i s tím, jakou podobu má mít dnes umění. Ve světě, který už rozdělený není. Jak zacházet s otázkami, které jsou přítomné v západním umění, kde teď velmi rezonuje třeba téma identit. My ale prostě nemůžeme vzít teorie, které vznikly v naprosto jiném kontextu – anglosaském a americkém – a začít je aplikovat. Jde spíš o to promýšlet, jak s nimi můžeme pracovat tady.

Částečně jste odpověděl na moji další otázku – proč zrovna moderní a současné umění? Proč se nevěnujete například baroku?

Je přece zázračné zabývat se něčím, co ještě není uchopené, a být tím, kdo se to snaží uchopit. Být v mlze a pokoušet se vidět obrysy má své kouzlo. A s tím souvisí i možnost setkat se s danými umělci. Nepracuju s „mrtvolami“, ale s živými lidmi, kteří jsou složití, komplexní a zároveň úžasní. Velká část mojí činnosti, která možná není tolik vidět, ale týká se téměř všech samostatných výstav, spočívá v práci s lidmi, se kterými nemusí být jednoduché pracovat. Mají totiž výrazný pohled na svět a na svou práci a my se snažíme ji otevřít těm, kdo do ní vhléd nemají.

S tím jde ruku v ruce i práce s prostorem, kurátor je takový právník nebo možná sofista, který se snaží najít to nejlepší pro obhajobu díla, v pozitivním slova smyslu. Ukazuje ho totiž v nejlepším světle.

Když jste nastupoval do bakalářského studia na FHS, slavilo zrovna jednu dekádu od svého vzniku, letos od něho uplynulo třicet let. Co byste fakultě k takovému výročí popřál?

Aby zůstala věčně mladá a udržela si svěžest a odvahu, která se s mládím pojí. Když jsem studoval já, byla to trochu zvláštní fakulta rozmístěná na několika, někdy zvláštních, pracovištích (*třeba v mateřské školce – pozn. red.*) a plná zajímavých a přitom netypických lidí, co nebyli kovaní akademici, ztuhlí léty v akademickém prostředí. Takže FHS přeju, aby taková zůstala, dál nabízela v univerzitním režimu široký výběr a možnosti, zkrátka, aby byla pořád trochu punk.

Martina Plass, 30. října 2023